

הסטודנטים טועים בכיוון

מאת

אליהו גרבי

מאבקם של הסטודנטים בתביעה להורדת שכר הלימוד זוכה לתמיכה ציבורית רחבה, הכוללת גם קריאות-עידוד מצד מרצים באוניברסיטאות. ככל שתהיה מחאתם של הסטודנטים צודקת, ניתן להעריך שהפחתה בשכר-הלימוד לא תפתור את בעיותיהם, ואולי אף תחמיר אותן. במקום זאת, ראוי לדרוש מהממשלה להקל בנטל הכולל על צעירים במדינת ישראל בתחומים אחרים, כגון שירות צבאי, מיסוי, דיור, וכיו"ב. שכר הלימוד הינו רכיב שולי יחסית בנטל הזה בכללו, ורמתו הנוכחית הינה סבירה ואולי אף רצויה.

ההוראה לתואר ראשון הינה מרכיב יסודי, אך לא יחיד, במכלול פעילותה של האוניברסיטה על שלוחותיה השונות. פעילויות אחרות החיוניות לא פחות בחיי המוסד כוללות מחקר מדעי, פרויקטים לתעשייה, קשרי-מדע, וכיו"ב. השגת תקציבים למרבית הפעילויות הללו, בד"כ אד-הוק, כרוך בתחרות קשה ובדרישה מובהקת למצוינות מחקרית. תחרות זו תואמת נורמות כלכליות וחברתיות האופייניות לשוק חופשי, וליחסי שרת-לקוח המסדירים את הכוחות וההתפתחויות בו. הפחתת שכר-הלימוד ע"י העמקת הסבסוד הממשלתי נוגדת מגמה תחרותית זו, והיא עלולה להקנות להוראה לתואר-ראשון גוון של מעין שירות-סוציאלי במימון ממשלתי, בדומה לשירותי הבריאות והרווחה הציבוריים במדינת ישראל. עקב כך, עלול לחול כרסום ברמת ההוראה ופיחות בחשיבותה היחסית בחיי האוניברסיטה (בדומה לכרסום שחל למשל ברמת השירות הרפואי בבתי החולים ובמרפאות לאחר החלת חוק הבריאות הממלכתי).

שמירה על כוחו של הסטודנט כ"לקוח" נכבד של האוניברסיטה, המשלם ישירות למוסד במיטב כספו, חיונית לקידום מעמד הלימודים והלומדים לתואר-ראשון במערכת האקדמית. מינון נכון של תחרות בין מוסדות אקדמיים ובין חוגים ומחלקות בתוכם, כמו גם בין האוניברסיטאות למכללות החדשות, במגמה ל"משוך" סטודנטים הינו אינטרס של הסטודנטים עצמם כצרכנים. הפחתה גורפת של שכר-הלימוד עלולה לגרום לזילות הלימודים האקדמיים ולהקטנת משקלם של שיקולים כלכליים בבחירת מסלולי הלימוד. המיתוס כאילו תואר-ראשון כשלעצמו הינו תנאי כדי להיחשב אזרח מועיל בחברה, עלול לקנות לו אחיזה מסוכנת ולהציף את המשק הישראלי באקדמאים חסרי-תועלת, מחד, ובעובדים-זרים שימלאו את מקומם בענפי משק בהם לא נדרשת השכלה אקדמית, מאידך.

בדומה ל"מדד קציצת-ההמבורגר" להערכת יוקר המחיה בארצות שונות, ניתן להציע את "מדד כרטיס הקולנוע" להערכת שכר-לימוד סביר. על פי מדד זה, רמת סבסוד ממשלתי נאותה ללימודים אקדמיים אינה צריכה להוריד את שכר-הלימוד להרצאה באוניברסיטה אל מתחת למחיר כרטיס-קולנוע. ואכן, רמת שכר הלימוד הנוכחית תואמת "מדד" זה, והיא אינה אלא כחמישית מכלל הוצאות-המחיה של הסטודנט הטיפוסי, כפי שפורסמו לאחרונה. כשם שהסטודנטים אינם מעלים בדעתם להפגין כנגד בעלי הדירות-להשכרה בתביעה להורדת שכר

הדירה הרצחני המקובל בסביבת האוניברסיטה (הגבוה משכר הלימוד), ספק אם נכון מצידם לתבוע את הורדת שכר הלימוד עצמו.

הטענה כאילו הצורך החברתי-לאומי לקידום אוכלוסיות חלשות מחייב הפחתת שכר הלימוד באוניברסיטאות לוקה בתפיסת המציאות. כדי לקדם באופן יסודי את ההשכלה לכלל האוכלוסייה, יש לטפל תחילה במעונות וגני-הילדים, בבתי הספר היסודיים ובתיכונים - הן מבחינת העלות ההולכת ותופחת, והן מבחינת איכות ההשכלה שהם מעניקים לתלמידים, ההולכת ופוחתת. מגמות ההפרטה במערכת החינוך והתפשטות ה"חינוך האפור" הן האיום האמיתי על ילדי השכבות החלשות ועל סיכוייהם לניעות חברתית. אלו מהם (נכון לומר מאיתנו) שהגיעו לשערי האוניברסיטה על אף המכשולים שבדרך, חזקים דיים להמשיך. הבעיה האמיתית היא בנשירת תלמידים משכבות אלו בשלבים מוקדמים יותר.

הפתרון היסודי לבעיותיהם הממשיות של הסטודנטים עשוי להימצא בצעדים מעשיים מצד הממשלה להקלת הנטל הבלתי-נסבל שמטילה מדינת ישראל על אזרחיה הצעירים. כך למשל, קיצור השירות הצבאי לבנים בחצי-שנה או לחילופין תשלום שכר הוגן לחיילים בתקופה זו, כמו גם ביטול חובת השירות בצה"ל לבנות, עשויים לקדם מטרות לאומיות חשובות, ואף להקל את הנטל על הצעירים בישראל - במידה שאין להשוותה כלל להפחתת שכר הלימוד. במישור הכלכלי, הפחתה בנטל המסים הישירים והעקיפים על צעירים, הפחתת הריבית ו/או ביטול הצמדות על משכנתאות והלוואות-שכ"ל, דיור-ציבורי זול ומעונות-סטודנטים לכל דורש - כל אלו עשויים להקל במידה רבה, ובצדק, את הנטל המעיק על אוכלוסיית הצעירים.

מחאת הסטודנטים ניזונה ממשקעים עמוקים של תסכול מוצדק עקב חוסר שוויון משווע בחלוקת הנטל בין חלקי אוכלוסייה שונים במדינת ישראל. מתחים מצטברים בין חילוניים לחרדים, עניים לעשירים, מתנדבים למשתמטים, וכיו"ב שסעים חברתיים וכלכליים, מוצאים את ביטויים בדרישה בלתי-רלוונטית להורדת שכר הלימוד באוניברסיטאות דווקא. הגישה המוצעת, למאבק המכוון להפחתת הנטל הכולל על אותם צעירים הכורעים תחתיו, במקום העמקת סובסידיות והגדלת המעורבות הממשלתית בענייני האוניברסיטאות, עשויה להיות מועילה יותר לקידום ענייני הסטודנטים והצעירים בכלל במדינת ישראל.

אין אלא לקוות שהסטודנטים ומנהיגיהם יאמצו ראייה פוליטית-חברתית רחבה יותר במאבקם, וימירו את דרישתם הממוקדת בהפחתת שכר הלימוד - שתועלתה מוטלת בספק - בתביעות ממשיות להשגת הקלות מוצדקות ומשמעותיות יותר באותם תחומים המכוונים ע"י הממשלה, שבהם מתרכז הנטל העיקרי על רובם. ההישג הגדול של השביתה הנוכחית הוא האהדה הציבורית רחבת-ההיקף לה זכה עניינם של הסטודנטים. עתה הם יכולים לשוב לספסל הלימודים, תוך הגדרה מחודשת של מטרותיהם והמשך מאבקם הצודק בדרכים אפקטיביות יותר.